

**Estudi de les addiccions
de la població jove de
Palma del Pla Estratègic
Municipal de Prevenció de
les Addiccions**

**YASMINA CASTAÑO MARTINEZ
FEDERICO LEGUIZAMO BARROSO
SALIHA BELMONTE DARRAZ
VICTORIA LÓPEZ MAS
GIULIANA BELLO VÉLEZ
ELENA GERVILLA GARCÍA
BERNAT CALAFAT I VICH**

Yasmina Castaño Martínez

Palma, 1991. Graduada en Psicologia per la UIB (2014). Màster en Psicologia Clínica Infantojuvenil i Màster en Psicologia General Sanitària. Investigadora predoctoral de psicologia a la UIB, enfocada en els determinants de les conductes addictives en la població jove. Tècnica de l'IREFREA des de 2018, treballa en la recerca i la implantació de programes preventius. Ha col·laborat en la redacció i en l'estudi de les addiccions del Pla Estratègic Municipal de Prevenció de les Addiccions de Palma.

Federico Leguizamo Barroso

Buenos Aires, 1988. Llicenciat en Psicologia (2012). Màster en Cognició i Evolució Humana (2014) per la UIB. Actualment, està finalitzant el doctorat en Psicologia a la mateixa institució. Professional acreditat en Psicologia de l'Esport (2020) i Psicologia General Sanitària pel Col·legi Oficial de Psicologia (2014). Des de 2019, és professor del Departament de Psicologia de la Universitat de les Illes Balears i col·laborador docent a la Universitat de Barcelona.

Saliha Belmonte Darraz

Melilla, 1977. Graduada en Infermeria per la Universitat de Granada (2004). Professora associada del Departament d'Infermeria i Fisioteràpia de la Universitat de les Illes Balears (2009- 2023). Experta Universitària en Gestió de Serveis d'Infermeria (UNED, 2008-2009). Màster Universitària en Neurociències (UIB, 2012-2014). Doctora en Neurociències per la Universitat de les Illes Balears (2019). Actualment, és tècnica de l'Àrea de Sanitat i Consum de l'Ajuntament de Palma. Ha col·laborat en la redacció i en l'estudi de les addiccions del Pla Estratègic Municipal de Prevenció de les Addiccions de Palma.

Victoria López Mas

Llucmajor, 2000. Graduada en Psicologia per la UIB (2022). Ha col·laborat en l'estudi de les addiccions del Pla Estratègic Municipal de Prevenció de les Addiccions de Palma.

Giuliana Bello Vélez

Palma, 1999. Graduada en Psicologia per la UIB (2021). Treballa com a tècnica de prevenció de les addiccions i promoció de la salut del Programa Joves Qualificats de PalmaActiva (Ajuntament de Palma). Actualment, col·labora en els programes de promoció de la salut i prevenció de les drogodependències i en l'estudi de les addiccions del Pla Estratègic Municipal de Prevenció de les Addiccions de Palma.

Elena Gervilla García

Palma, 1978. Llicenciada en Psicologia per la Universitat Autònoma de Barcelona (2002). Màster en Psicopatologia Infantil, d'Adolescents i d'Adults per la Universitat Autònoma de Barcelona (2004). Màster en Educació i Rehabilitació de Conductes Addictives per la Universitat Catòlica de València (2010). Doctora en Psicologia per la Universitat de Santiago de Compostel·la (2011). Des de 2005, és professora al Departament de Psicologia de la Universitat de les Illes Balears i col·laboradora docent a la Universitat Oberta de Catalunya.

Bernat Calafat I Vich

Santa Maria del Camí, 1961. Llicenciat en Psicologia per la Universitat de Barcelona (1984). Ha estat professor associat de Planificació i Avaluació Social (Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques) a la UIB (2008-2021). Ha treballat de psicòleg i de cap de secció de Serveis Socials a l'Ajuntament de Palma (1988-2021). Actualment, és el cap del Servei de Consum i Salut del Centre Municipal de Promoció de la Salut de l'Ajuntament de Palma i coordinador tècnic del Pla Estratègic Municipal de Prevenció de les Addiccions de Palma.

Resum

Introducció: El consum d'alcohol, tabac i cànnabis, el joc d'apostes i l'ús de videojocs són les conductes addictives més prevalents en els joves, la qual cosa constitueix un important repte de salut pública. L'Ajuntament de Palma impulsà el Pla Estratègic Municipal de Prevenció de les Addiccions de Palma per explorar la situació dels adolescents i joves de la ciutat en matèria d'addiccions. **Mètode:** La mostra constà de 1.872 estudiants (51,5 % dones i 48,5 % homes) de set centres educatius de Palma. Emplenaren una bateria de preguntes per avaluar conductes addictives i variables que hi estan relacionades (àmbit familiar, oci, regulació emocional). Se'n va fer una anàlisi descriptiva, amb la comparació de mitjanes per sexe i edat. **Resultats:** El 65,4 % dels estudiants havien consumit alcohol alguna vegada a la vida; el 33,1 %, tabac, i el 22,9 %, cànnabis, sense diferències per sexe. Un 6,7 % havia jugat doblers en apostes, i un 84,4 % havia jugat a videojocs. Els homes mostraren millor reavaluació cognitiva de les situacions que no les dones, mentre que la supressió emocional com a estratègia de regulació emocional va ser més freqüent en els més grans. L'oci més freqüent era navegar per internet, mirar sèries i passar temps amb la família, i el grau de felicitat mitjà se situà al voltant de 6,7/10. **Conclusions:** El Pla Estratègic Municipal de Prevenció de les Addiccions de Palma proporciona una informació valuosa sobre conductes addictives i comportaments problemàtics dels joves de Palma. Aquests resultats destaquen la necessitat d'establir programes de prevenció dirigits a la població juvenil que abordin les conductes problemàtiques pròpies d'aquest període.

Paraules clau: Addiccions / Joves / Prevenció / Oci

Resumen

Introducción: El consumo de alcohol, tabaco y cannabis, el juego de apuestas y el uso de videojuegos son las conductas adictivas más prevalentes en los jóvenes, lo que constituye un importante reto de salud pública. El Ayuntamiento de Palma impulsó el Plan Estratégico Municipal de Prevención de las Adicciones de Palma para explorar la situación de los adolescentes y jóvenes de la ciudad en materia de adicciones. **Método:** La muestra constó de 1.872 estudiantes (51,5 % mujeres y 48,5 % hombres) de siete centros educativos de Palma. Cumplimentaron una batería de preguntas para evaluar conductas adictivas y variables que están relacionadas (ámbito familiar, ocio, regulación emocional). Se hizo un análisis descriptivo, con la comparación de medias por sexo y edad. **Resultados:** El 65,4 % de los estudiantes habían consumido alcohol alguna vez en la vida; el 33,1 %, tabaco, y el 22,9 %, cannabis, sin diferencias por sexo. Un 6,7 % había jugado dinero en apuestas, y un 84,4 % había jugado a videojuegos. Los hombres mostraron mejor reevaluación cognitiva de las situaciones que las mujeres, mientras que la supresión emocional como estrategia de regulación emocional fue más frecuente en los mayores. El ocio más frecuente era navegar por internet, mirar series y pasar tiempo con la familia, y el grado de felicidad medio se situó en torno a 6,7/10. **Conclusiones:** El Plan Estratégico Municipal de Prevención de las Adicciones de Palma proporciona una información valiosa sobre conductas adictivas y comportamientos problemáticos de los jóvenes de Palma. Estos resultados destacan la necesidad de establecer programas de prevención dirigidos a la población juvenil que aborden las conductas problemáticas propias de este período.

Palabras clave: Adicciones / Jóvenes / Prevención / Ocio

Contextualització i fonamentació teòrica

Les addiccions constitueixen un repte important de salut pública a Espanya, ja que els i les adolescents representen una població d'alt risc per al desenvolupament de conductes addictives. Comprendre la prevalença i la naturalesa de les conductes addictives és essencial per desenvolupar estratègies preventives efectives per als adolescents. Els adolescents, en particular, són vulnerables tant a comportaments addictius relacionats amb substàncies (alcohol, tabac, cànnabis) com no relacionats amb substàncies (jocs d'atzar, addicció als videojocs). Enquestes recents fetes per l'Observatori Espanyol de Drogues i Addiccions (OEDA) posen de manifest la prevalença del consum de substàncies, com l'alcohol, el tabac i el cànnabis, entre les persones més joves.

Segons la darrera enquesta sobre l'ús de drogues en ensenyaments secundaris a Espanya (ESTUDES), feta per l'Observatori Espanyol de Drogues i Addiccions (OEDA, 2021a), considerant el mes anterior a l'enquesta, el consum d'alcohol presenta la prevalença més alta, tant entre els homes (51.5 %) com entre les dones (55.8 %),¹ seguit del consum de tabac (21.2 % homes; 26.7 % dones) i del consum de cànnabis (15.7 % homes; 14.1 % dones). L'enquesta també mostra la prevalença d'altres comportaments addictius, com ara el joc d'apostes en el darrer any, amb diferències significatives per sexe (27.6 % homes; 12.6 % dones), i l'ús de videojocs en el dar-

rer any (96.9 % homes; 73 % dones) (OEDA, 2021b).

Durant l'adolescència, les persones experimenten transicions i canvis significatius, inclosa una nova independència i l'exposició a nous entorns socials. Aquests factors, juntament amb l'augment dels estressors relacionats amb les responsabilitats acadèmiques, laborals i personals, contribueixen a adoptar conductes addictives com a mecanismes d'afrontament o conductes de risc (Kennedy *et al.*, 2019; Gao *et al.*, 2022). A més, el cervell adolescent en desenvolupament és particularment susceptible als efectes adversos del consum de substàncies, ja que afecta el funcionament cognitiu, la memòria, l'atenció i les funcions executives. L'ús de substàncies durant aquest període crític pot alterar els processos normals de desenvolupament del cervell i tenir conseqüències negatives a llarg termini (Blest-Hopley *et al.*, 2020; Lees *et al.*, 2020; Salmanzadeh *et al.*, 2020).

Les addiccions conductuals, inclosos els jocs d'atzar i els comportaments addictius emergents com l'addicció als videojocs, han cridat l'atenció a causa de la prevalença que tenen i de les conseqüències individuals, acadèmiques, laborals, socials i econòmiques que s'hi associen. Entendre els factors relacionats amb l'inici i el manteniment de les addiccions, com els dèficits en la regulació emocional, és crucial. La regulació emocional, la capacitat d'experimentar, modular i expressar emocions, té un paper important en l'addicció. És important tenir en compte que la desregulació emocional, que es produeix quan sorgeixen dèficits en qualsevol d'aquests processos, augmenta el risc de desen-

¹ Les dades estadístiques es presenten en format APA.

volupar diversos trastorns psicològics més enllà dels comportaments addictius, com ara la depressió, l'ansietat i els trastorns alimentaris (Garke et al., 2021; Mestre-Bach, Fernández-Aranda, Jiménez-Murcia i Potenza, 2020; Sloan et al., 2017).

D'altra banda, els estils de criança s'han estudiat àmpliament, i s'ha demostrat que influeixen en el consum de substàncies per part dels adolescents. L'estil de criança autoritzatiu o democràtic, caracteritzat per la calidesa, la capacitat de resposta i un control raonable, s'associa a taxes més baixes de consum de substàncies. En canvi, els estils de criança autoritaris i negligents o no implicats s'associen a un risc més gran de consum de substàncies (Calafat et al., 2014; García et al., 2019). Reconèixer l'impacte dels estils parentals pot donar informació per a les intervencions i els esforços de prevenció, promoure pràctiques parentals positives i fomentar entorns familiars de suport (Brosnan et al., 2020).

Finalment, les activitats de lleure formen part de la vida dels adolescents i ofereixen oportunitats de relació, socialització, autoexpressió i desenvolupament personal. La relació entre les activitats de lleure i les conductes addictives en l'adolescència és complexa. Factors com la influència social i la pressió dels companys, la disponibilitat i l'accessibilitat de substàncies, l'afrontament i la reducció de l'estrès, les conductes de risc i la presència d'opcions alternatives d'oci saludable, influeixen en la probabilitat de consumir substàncies durant les activitats de lleure. L'oci nocturn, instaurat de manera hegemònica a les Balears, sovint implica tenir més disponibilitat d'alcohol i d'altres substàncies, a més

pot provocar comportaments de risc, com ara violència, accidents i agressions sexuals (Calafat et al., 2013; Pappalimperi et al., 2019; Prego-Meleiro et al., 2020).

Entendre la relació entre l'oci i el consum de substàncies en l'adolescència és essencial per desenvolupar mesures preventives i intervencions dirigides. Promoure opcions d'oci positives, fomentar entorns socials saludables, millorar el suport entre iguals i equipar les persones menors d'edat amb estratègies d'afrontament efectives, pot reduir la probabilitat de consumir substàncies durant les activitats de lleure. En oferir oportunitats d'oci significatives, atractives i de suport, els adolescents poden experimentar els beneficis de l'oci sense recórrer al consum de substàncies. En aquest sentit, és fonamental que les famílies, els educadors i els responsables polítics promoguin la presa de consciència d'aquests riscos i proporcionin orientació i suport als adolescents que naveguen per l'escena de la vida nocturna.

L'Ajuntament de Palma va aprovar el Pla Estratègic Municipal de Prevenció de les Addiccions (PEMPA). Una de les seves primeres accions era elaborar un estudi pilot amb enquestes fetes a la població escolar de 12 a 25 anys, per tal de tenir dades específiques de la situació a Palma. L'estudi es va fer mitjançant un contracte d'assistència tècnica amb l'IREFREA (Institut Europeu d'Estudis en Prevenció), amb la col·laboració del Departament de Psicologia de la Universitat de les Illes Balears.

L'enquesta escolar es va desenvolupar com una acció dins el PEMPÀ de l'Ajuntament de Palma, amb un triple propòsit:

- Proporcionar un diagnòstic de les conductes amb potencial addictiu de la població escolar de Palma: educació secundària obligatòria, batxillerat i cicles bàsic i mitjà de formació professional, i més específicament de la població adolescent de 12 a 25 anys.
- Desenvolupar una estratègia de recerca i d'acció participativa que doni protagonisme a joves i famílies i a la dinàmica educativa, tant en el procés de recerca com en l'aplicació d'estratègies preventives coproduïdes.
- Desplegar les accions recollides al PEMPA basades en les dades epidemiològiques i l'evidència científica.

El Pla Estratègic Municipal de Prevenció de les Addiccions de Palma i un resum dels resultats de l'enquesta es poden consultar a l'adreça <https://mapalma.cat/prevencio-de-les-adiccions/>.

Objectius i metodologia

L'objectiu d'aquest estudi és explorar les conductes addictives en la població adolescent i jove. Es va dur a terme un mostreig per conglomerats d'instituts públics i concertats de Palma, amb un total de 7 centres educatius (2 de concertats i 5 de públics). Atès que es varen avaluar igualment els cursos de batxillerat i formació professional i que l'estudi se centra en la població jove de la ciutat, també s'hi varen incloure les dades dels majors de 18 anys que eren a l'aula el dia que es va fer l'enquesta. L'enquesta es va passar durant els mesos de febrer-abril de 2022. L'alumnat va contestar una bateria de preguntes basada en l'enquesta ESTUDES (DGPNSD, 2021), formada per preguntes relacionades

amb el consum d'alcohol, tabac i cànnabis, el joc d'apostes (escala LIE/BET, Johnson et al., 1988) i l'ús de videojocs (escala Internet Gaming Disorder, IGDS; Beranuy et al., 2020). A més, es varen valorar els problemes relacionats amb els consums, així com les relacions familiars i la regulació emocional mitjançant l'Emotion Regulation Questionnaire (ERQ; Cabello, Salguero, Fernández-Berrocal i Gross, 2013).

Les dades es varen recollir a través de la plataforma LimeSurvey (<https://www.limesurvey.org/>). Un equip de professionals es va desplaçar als centres educatius entre els mesos de febrer i abril de 2022 per monitoritzar el procés i poder resoldre els possibles dubtes de l'alumnat.

L'estudi va obtenir l'aprovació del Comitè d'Ètica de les Illes Balears (IB 4130/20 PI) i va comptar amb la col·laboració de la Delegació del Govern per al Pla Nacional sobre Drogues (Resolució del 3 de juliol de 2023 de la Secretaria del Ministeri de Sanitat).

Es va obtenir el consentiment informat dels participants i els seus pares/mares o tutors legals. Les anàlisis estadístiques es varen fer amb el programa estadístic SPSS (v23) i Jamovi (v2.3).

Anàlisi de dades i resultats

La mostra final va estar formada per 1.872 participants (51.5 % dones i 48.5 % homes). Respecte a l'edat, el 19 % de participants (n=356) tenien entre 12 i 13 anys, el 22.8 % (n=427) entre 14 i 15 anys, el 39.5 % (n=740) entre 16 i 17 anys, el 17.9 % (n=336) entre 18 i 25 anys, i el 0.7 % (n=13) eren majors de 26 anys. S'hi va incloure alumnat que cursava ESO (n=924), batxillerat (n=504) i FP (n=434).

Figura 1. Fitxa tècnica de l'enquesta

- **Dates:** febrer-abril de 2022.
- **Àmbit:** municipi de Palma.
- **Univers:** 26.837 estudiants d'ESO, batxillerat, CFB i CFGM.
- **Mostreig:** per conglomerats (7 centres en total, 2 de concertats i 5 de públics). Cursos de 1r d'ESO a 2n de batxillerat o 2n d'FPGM.
- **Mida final de la mostra:** 1.872 participants de 7 centres educatius de Palma (nre. = 1.872; 356 entre 12 i 13 anys, 427 entre 14 i 15 anys, 740 entre 16 i 17 anys i 349 entre 18 i 25 anys).
- **Instruments de recollida de dades:** bateria de preguntes basada en l'enquesta ESTUDES, amb ampliació d'ítems d'elaboració pròpia sobre conductes no vinculades a substàncies, i qüestionaris validats de benestar subjectiu (SLSS) i regulació emocional (ERQ).
- **Procediment:** recollida presencial amb anonimat mitjançant un qüestionari en línia a les aules (plataforma LimeSurvey).
- **Coordinació i direcció tècnica:** Centre Municipal de Promoció de la Salut de l'Ajuntament de Palma, Institut Europeu d'Estudis en Prevenció (IREFREA) i Àrea de Metodologia del Departament de Psicologia de la Universitat de les Illes Balears.
- **Col·laboradors:** Comissió Tècnica Municipal del PEMPA, Convivèxit i PADIB.
- **Realització de l'enquesta i anàlisi de dades:** Institut Europeu d'Estudis en Prevenció (IREFREA) i Àrea de Metodologia de les Ciències del Comportament del Departament de Psicologia de la Universitat de les Illes Balears.
- **Equip humà de realització de l'enquesta i el tractament de les dades:** Montse Juan i Mariàngels Duch (IREFREA); Yasmina Castaño (IREFREA/UIB), i Elena Gervilla, Victoria López i Federico Leguizamo (UIB).
- **Agraïment i col·laboracions:** a tots els docents i estudiants dels centres educatius que han participat en l'enquesta i han facilitat que es faci, a les institucions i als experts que hi han donat suport i permisos, a l'equip d'enquestadors que han col·laborat en el treball de camp i a les àrees de l'Ajuntament de Palma que han col·laborat en la revisió dels instruments i dels resultats.

Consum de substàncies: alcohol

De la mostra total, el 65.4 % de l'alumnat ha consumit alcohol alguna vegada a la vida. L'edat mitjana d'inici és als 14.4 anys; en el cas dels homes, als 14.5 (DE=2.0), i en el de les dones, als 14.3 (DE=1.7). No hi ha diferències en el consum en funció del sexe, però sí en l'edat, amb un augment progressiu. Així, als 12 i 13 anys el 23.0 % de l'alumnat ha begut alcohol en algun moment de la seva vida. La xifra es duplica als 14 i 15 anys, amb un 58.1 % d'alumnat, i es triplica als 16 i 17 anys amb un 78.5 %. Entre els 18 i els 25 anys el 89.6 % de l'alumnat ha consumit alcohol alguna vegada a la vida.

Seguint la mateixa tendència, la presència de gateres augmenta amb l'edat, sense mostrar diferències significatives en funció del sexe. En els darrers 30 dies, s'han engatat el 29.1 % dels joves de 16 i 17 anys, el 18,7 % dels adolescents

de 14 i 15 anys i el 5.6 % dels menors de 12 i 13 anys. Les gateres estan presents en el 42.6 % dels majors de 18 anys. A més, el 26.2 % ha aconseguit o comprat alcohol en el darrer mes i el 30.8 % ha participat en botellots en el darrer any.

Consum de substàncies: tabac i cigarretes electròniques

De tot l'alumnat, el 33.1 % ha consumit tabac en algun moment de la seva vida, percentatge que es redueix a un 17.1 % si ens fixam en el consum en el darrer mes; el 32.2 % ha consumit alguna vegada cigarretes electròniques; el 12.1 % ho ha fet en el darrer mes. L'edat d'inici del consum de tabac és als 14,7 anys en els homes (DE=2,1) i als 14.4 en les dones (DE=1.8); l'edat d'inici de consum de les cigarretes electròniques és als 14.8 anys en els homes (DE=1.9) i als 14.7 en les dones (DE=1.9).

Taula 1. Consum de substàncies per sexe i edat

	Total		Sexe %		p	Edat %				p
	N	%	H	D		12-13	14-15	16-17	>18	
Alcohol										
Alguna vegada	1225	65.4	64.9	66.0	.615	23.0	58.1	78.5	89.6	<.001
Gateres (en els darrers 30 dies)	463	24.7	23.9	25.5	.543	5.6	18.7	29.1	42.6	<.001
Compra alcohol (en els darrers 30 dies)	490	26.2	25.6	26.8	.187	2.2	20.6	31.8	52.4	<.001
Botellot (en el darrer any)	576	30.8	32.6	29.0	.003	6.5	23.7	40.5	44.6	<.001
Tabac										
Alguna vegada	619	33.1	30.0	36.0	<.001	5.3	23.7	63.6	56.5	<.001
Darrer mes	321	17.1	15.5	18.7	.337	2.0	12.6	31.1	32.4	<.001
Cigarretes electròniques										
Alguna vegada	602	32.2	33.3	31.1	.139	11.0	28.6	37.4	46.7	<.001
Darrer mes	227	12.1	13.9	10.5	.072	5.1	14.5	13.1	14.3	<.001

continua

Cànnabis										
Alguna vegada	428	22.9	23.5	22.3	.654	2.0	13.6	26.4	47.0	<.001
Darrer mes	128	6.8	7.4	6.3	.434	.6	5.6	9.2	9.2	<.001

Nota: p = significació; H = home; D = dona.

En el consum de tabac no s'observen diferències significatives entre homes i dones, però sí entre grups d'edat quan parlem d'haver-ne consumit en algun moment de la vida i en el darrer mes. Alguna vegada n'han consumit el 5.3 % dels menors de 12 i 13 anys, el 23.7 % dels menors de 14 i 15 anys i el 63.6 % dels menors de 16 i 17 anys, en comparació amb el 56.5 % dels majors d'edat. En el darrer mes, el consum de tabac del grup de 12 i 13 anys és del 2.0 %, en el de 14 i 15 anys és del 12.6 % i en el de 16 i 17 anys és del 31.1 %. El consum de tabac dels majors de 18 anys és del 32.4 %.

De la mateixa manera, en el consum de cigarretes electròniques no s'observen diferències significatives entre homes i dones, però sí entre grups d'edat en qualque moment de la vida i en el darrer mes. Alguna vegada han consumit cigarretes electròniques l'11.0 %, el 28.6 % i el 37.4 % dels joves de 12-13 anys, de 14-15 anys i de 16-17 anys respectivament. En el grup de 18 a 25 anys el consum és del 46.7 %. En els darrers 30 dies, el 5.1 % dels menors de 12 i 13 anys n'ha consumit, en comparació amb el 14.5 %, el 13.1 % i el 14.3 % dels joves de 14-15 anys, de 16-17 anys i de 18-25 anys respectivament.

Consum de substàncies: cànnabis

El 22.9 % de la mostra ha consumit en algun moment cànnabis, i el 6.8 %

ho ha fet en el darrer mes. L'edat d'inici del consum de cànnabis és als 15.3 anys en els homes (DE=1.9) i als 15.0 en les dones (DE=1.6).

No s'observen diferències significatives entre homes i dones, però sí entre grups d'edat, tant quan el consum es produeix en algun moment de la vida, com si ha estat en el darrer mes (vegeu la taula 1). Alguna vegada en la vida el 2.0 % dels menors de 12-13 anys han consumit cànnabis, percentatge que augmenta al 13.6 % entre els joves de 14 i 15 anys, al 26.4 % en els de 16 i 17 anys i al 47.0 % a partir dels 18 anys. El consum habitual o en els darrers 30 dies és del 0.6 % entre els menors de 12-13 anys, del 5.6 % entre els de 14-15 anys i del 9.2 % entre els de 16-17 anys i entre els de 18-25 anys.

Videojocs

De la mostra total, el 84.4 % de l'alumnat juga a videojocs. La majoria (32.6 %) hi juga setmanalment. S'aprecien diferències estadísticament significatives en funció del sexe i l'edat. Els homes (95.7 %) hi juguen més que les dones (73.8 %), però el consum també difereix. Les dones superen els homes quan la freqüència és baixa: l'ús esporàdic es dona en un 20.1 % de dones contra un 5.1 % d'homes, i l'ús mensual es dona en un 22.6 % de dones contra un 15.9 % d'homes; en canvi, els homes consumeixen més videojocs que les dones quan

la periodicitat és setmanal, 44.2 % contra 21.7 %, i diària, 30.5 % contra 9.4 %. Pel que fa a l'edat, l'ús de videojocs és del 80.1 % entre els majors

de 18 anys, del 83.6 % entre els de 14-15 anys, del 85.8 % entre els de 16-17 anys i del 86.5 % entre els de 12-13 anys (vegeu la taula 2).

Taula 2. Ús de videojocs, participació i espectador en e-sports per sexe i edat

	Total		Sexe %		p	Edat %				p
	N	%	H	D		12-13	14-15	16-17	>18	
Ús de videojocs										
Esporàdic	240	12.8	5.1	20.1	<.001	8.7	11.7	15.5	12.2	<.001
Mensual	362	19.3	15.9	22.6		16.9	16.6	20.3	23.2	
Setmanal	610	32.6	44.2	21.7		38.2	37.5	29.6	28.0	
Diari	368	19.7	30.5	9.4		22.8	17.8	20.4	16.7	
Total	1580	84.4	95.7	73.8		86.5	83.6	85.8	80.1	
Participació en e-sports										
Esporàdic	214	11.4	9.1	13.6	<.001	12.4	13.8	9.5	12.2	.005
Mensual	219	11.7	15.6	8.0		13.5	13.8	10.4	9.8	
Setmanal	228	12.2	21.8	3.1		11.0	15.2	12.4	9.5	
Diari	116	6.2	11.2	1.5		8.7	5.6	5.0	6.3	
Total	777	41.5	57.7	26.2		45.6	48.4	37.3	37.8	
Espectador de e-sports										
Esporàdic	200	10.7	12.7	8.8	<.001	8.1	12.6	11.6	8.6	.285
Mensual	198	10.6	16.7	4.8		8.4	11.0	11.1	11.6	
Setmanal	157	8.4	14.6	2.5		6.5	8.4	8.9	8.9	
Diari	55	2.9	4.8	1.1		3.4	3.5	2.3	3.0	
Total	610	32.6	48.8	17.2		26.4	35.6	33.9	32.1	

Nota: p = significació; H = Home; D = Dona.

Respecte als esports electrònics, el 41.5 % de l'alumnat hi participa i el 32.6 % n'és espectador. La prevalença més elevada de participació es produeix de forma setmanal (12.2 %) i mensual (11.7 %). Com a espectadors, la freqüència més alta és mensual (10.6 %) i esporàdica (10.7 %). S'observen diferències significatives en relació amb el sexe: el 57.7 % dels homes participen

en esports electrònics i el 48.8 en són espectadors, en comparació amb el 26.2 % de participants i el 17.2 % d'espectadores dones. La participació en esports electrònics és diferent segons l'edat. El grup de 14-15 anys presenta la major freqüència de participació de la mostra, ja que el 48.4 % dels menors d'aquest grup hi participen, seguits del 45.6 % de menors de 12-13 anys,

del 37.8 % de joves de 18-25 anys i del 37.3 % de joves de 16-17 anys.

En relació amb els videojocs, es va aplicar l'escala IGDS. La freqüència d'ús és diferent en funció del sexe i l'edat. Pel que fa al sexe, els homes mostren més puntuació en l'escala

(M=2.4, DE=2.0) que les dones (M=1.2, DE=2.0). Quant a l'edat, els menors d'edat de 12-13 (M=2.1, DE=2.2), de 14-15 (M=1.8, DE=2.1) i de 16-17 anys (M=1.7, DE=2.0) presenten més puntuació a l'escala que l'alumnat de 18-25 anys (M=1.5, DE=2.0).

Taula 3. Escala IGDS per sexe i edat

	Total		Sexe M(DE)		p	Edat M(DE)				p
	N	M (DE)	H	D		12-13	14-15	16-17	>18	
Total	1872	1.8 (2.1)	2.4 (2.0)	1.2 (2.0)	<.001	2.1 (2.2)	1.8 (2.1)	1.7 (2.0)	1.5 (2.0)	<.01

Nota: M = mitjana; DE = desviació estàndard; p = significació; H = home; D = dona.

Jocs d'apostes

Respecte als jocs d'apostes, el 6.7 % de l'alumnat de la mostra total ha jugat doblers. Dins aquest 6.7 %, un 5.1 % ho fa per internet i un 5.9 % presencialment. L'edat d'inici mitjana quan les apostes són per internet és de 13.8 anys (DE=5.8) en els homes i de 12.9 anys (DE=6.2) en les dones. Quan les apostes són presencials, l'edat mitjana és de 12.8 anys (DE=6.4) en

els homes i de 12.4 anys (DE=6.4) en les dones.

Hi ha diferències significatives entre homes i dones i entre grups d'edat. Els homes participen en més jocs d'apostes (10.9 %) que les dones, (2.8 %). Entre els grups d'edat, fan apostes el 3.4 % dels menors de 12-13 anys i de 16-17 anys; el 6.1 % dels menors de 14-15 anys, i el 18.5 % dels majors de 18 anys.

Taula 4. Participació en jocs d'apostes en el darrer any per sexe i edat

	Total		Sexe %		p	Edat %				p
	N	%	H	D		12-13	14-15	16-17	>18	
Apostes	126	6.7	10.9	2.8	<.001	3.4	6.1	3.4	18.5	<.001
Internet	96	5.1	8.3	2.2		2.8	4.4	2.6	14.0	
Presencial	110	5.9	9.6	2.4		2.8	5.2	2.7	17.3	

Nota: p = significació; H = home; D = dona.

A més, es va aplicar l'escala LIE/BET a les apostes. No s'observen diferències significatives en relació amb el sexe ni entre els grups d'edat.

Taula 5. Escala LIE/BET per sexe i edat

	Total		Sexe M(DE)		p	Edat M(DE)				p
	N	M (DE)	H	D		12-13	14-15	16-17	>18	
Total	165	.5 (.7)	.5 (.7)	.5 (.7)	.917	.3 (.4)	.6 (.8)	.3 (.6)	.6 (.7)	.067

Nota: M = Mitjana; DE = Desviació Estàndard; p = significació; H = home; D = dona.

Parentalitat i regulació emocional

Taula 6. Valoracions respecte a les relacions i les normes per sexe i edat

Ítem	Total		Sexe %		p	Edat %				p
	N	%	H	D		12-13	14-15	16-17	>18	
Els meus pares fixen normes clares sobre el que puc fer a casa	1397	74.6	74.6	74.7	.698	83.1	81.4	78.1	68.5	<.001
Els meus pares fixen normes clares sobre el que puc fer fora de casa	1228	65.6	63.5	67.5	.001	83.7	80.2	66.3	43.4	<.001
Els meus pares saben amb qui estic quan surt els vespres	1130	60.4	61.7	59.1	<.001	32.7	57.6	72.8	81.0	.008
Els meus pares saben on som quan surt els vespres	1083	57.9	59.9	55.9	<.001	31.2*	54.2	70.8	76.5	.009
Puc fàcilment rebre afecte i cura per part de ma mare i/o mon pare	1700	90.8	92.2	89.5	.002	94.8	93.7	94.9	95.8	.161
Puc fàcilment rebre afecte i cura del meu millor amic/ga	1654	88.4	86.0	90.6	<.001	9.0	92.8	91.4	95.8	.062

Nota: p = significació; H = home; D = dona.

Cal tenir present que els més petits responen algunes preguntes amb «No m'afecta», per això a l'ítem 4 el percentatge dels qui diuen que els seus

pares saben on són és molt baix, ja que molts no responen perquè no surten.

La majoria de l'alumnat expressa facilitat per rebre afecte de mares i pares

(90.8 %) i de millors amics i amigues (88.4 %). Les diferències quant a l'afecte no són significatives segons l'edat, però sí entre sexes, tant si està relacionat amb els pares i mares com amb els amics i amigues. Els al·lots expressen més facilitat per rebre afecte de les persones cuidadores (92.2 %) que les al·lotes (89.5 %). Però és a la inversa amb els amics, ja que les al·lotes consideren que tenen més facilitat per rebre'n afecte (90.6 %) que els al·lots (86.0 %).

En relació amb les normes, s'observen diferències respecte a l'edat. Els més grans mostren menys freqüència de supervisió i establiment de normes dins casa (68.5 %) i fora de casa (43.4 %). Pel que fa al sexe, no s'observen diferències significatives quan les normes són dins casa, però sí quan són fora de casa, ja que els al·lots (63.5 %) expressen menys percepció de normes que les al·lotes (67.5 %).

Respecte al coneixement dels pares i mares sobre amb qui estan i on són quan surten, s'observen diferències significatives tant per edat com per sexe. En relació amb el sexe, tant quan es tracta de saber amb qui estan com on són, els al·lots perceben més grau de supervisió (61.7 % i 59.9 % respectivament) que les al·lotes (59.1 % i 55.9 %

respectivament). Quant a l'edat, passa el mateix, tant quan es tracta de saber amb qui estan com on són, els menors de 12-13 anys perceben menys grau de supervisió (32.7 % i 31.2 % respectivament) que en la resta d'edats (de 14-15 anys, 57.6 % i 54.2 %; de 16-17 anys, 72.8 % i 70.8 %; de 18-25 anys, 81.0 % i 76.5 %).

La capacitat de regulació emocional es va mesurar amb l'escala ERQ, en què els resultats de la mostra total es valoren respecte a dues subescales: la primera mesura la reavaluació cognitiva (RC) i la segona la supressió emocional (SE).

Respecte a l'escala de reavaluació cognitiva, s'observen diferències significatives només en funció del sexe ($p < .05$), ja que els al·lots obtenen més puntuació ($M=27.5$, $DE=7.2$) que les al·lotes ($M=26.4$, $DE=7.1$). A l'escala de supressió emocional, no hi ha diferències significatives en funció del sexe, però sí que s'observen diferències entre els grups d'edat ($p < .05$): els més joves, el grup de 12-13 anys, obtenen menys puntuació ($M=16.2$, $DE=6.5$), seguits pels grups de 14-15 anys ($M=17.4$, $DE=6.0$) i de 16-17 anys ($M=17.0$, $DE=5.6$). El grup de 18 a 25 anys ($M=17.5$, $DE=5.6$) és el que obté la puntuació més elevada.

Taula 7. Escala ERQ per sexe i edat

Sub- escales	Total		Sexe M(DE)		p	Edat M(DE)				p
	N	M (DE)	H	D		12-13	14-15	16-17	>18	
RC	1872	26.9 (7.2)	27.5 (7.2)	26.4 (7.1)	<.05	26.2	27.2	27.0	27.3	.152
SE	1872	17.0 (5.9)	17.0 (5.9)	17.1 (5.9)	.728	16.2	17.4	17.0	17.5	<.05

Nota: M = mitjana; DE = desviació estàndard; p = significació; H = home; D = dona; RC = reavaluació cognitiva; SE = supressió emocional

Oci

Taula 8. Activitats d'oci que han practicat en el darrer any per sexe i edat

Activitat	Total		Sexe %		p	Edat %				p
	N	%	H	D		12-13	14-15	16-17	>18	
Internet per diversió	1861	99.4	99.2	99.6	.049	98.3	100.0	99.5	99.8	<.001
Veure sèries i pel·lícules	1797	96.0	94.7	97.2	<.001	94.1	95.3	96.6	97.3	.033
Passar temps de lleure en família	1797	96.0	94.8	97.0	.009	97.2	97.7	95.5	93.8	<.001
Dedicar temps lliure a descansar	1731	92.5	90.5	94.3	.030	89.6	93.7	94.2	90.2	<.001
Sortir amb amics/ amigues els capvespres	1730	92.4	91.5	93.3	.313	82.3	92.7	95.5	96.4	<.001
Sortir a passejar o d'excursió	1722	92.0	88.9	94.9	<.001	92.4	93.4	90.1	93.5	.215
Anar al cinema i al teatre	1691	90.3	89.5	91.1	.047	87.9	92.9	89.2	91.7	.508
Practicar qualche sport, atletisme, fer exercici	1683	89.9	93.3	86.7	<.001	89.9	92.5	90.0	87.2	<.001
Jocs de taula	1575	84.1	81.8	86.3	.071	85.7	86.9	82.8	82.2	.002
Sortir el vespre per a divertir-se	1320	70.5	72.7	68.4	<.001	43.0	67.9	79.2	83.9	<.001
Llegir llibres com a diversió	1192	63.7	51.0	75.6	<.001	72.2	67.9	58.6	60.4	<.001
Sortir amb amics/ amigues els vespres	1118	59.7	61.3	58.2	.013	18.0	49.6	74.0	84.2	<.001
Tocar un instrument, cantar, escriure, pintar	1002	53.5	40.0	66.3	<.001	60.1	54.6	50.0	53.0	.106
Participar en activitats culturals	777	41.6	38.3	44.5	.005	45.8	41.5	41.1	37.5	.014
Realitzar altres activitats	534	28.5	29.8	27.3	.762	34.8	25.1	27.0	29.8	.005
Anar a centres de lleure del barri	462	24.7	24.0	25.3	.255	27.5	30.2	22.0	20.5	.167

Nota: p = significació; H = home; D = dona.

Les activitats d'oci que més fa l'alumnat participant són les següents: navegar per internet per diversió (99.4 %); mirar sèries i pel·lícules (96.0 %), i passar

temps de lleure en família (96.0 %). Les activitats que menys fa l'alumnat són les següents: anar a centres de lleure del barri (24.7 %); participar en activitats

culturals (41.6 %), i tocar un instrument, cantar, escriure i/o pintar (53.5 %).

Grau de felicitat

La mostra presenta un grau de felicitat amb una puntuació igual a 6.7. Hi ha diferències significatives entre sexes ($p < .001$) i per grups d'edat

($p < .001$). Els homes presenten més puntuació ($M=7.2$, $DE=1.8$) que les dones ($M=6.3$, $DE=2.0$), i els més joves, de 12-13 anys, expressen més grau de felicitat ($M=7.3$, $DE=2.0$), seguits dels menors de 14-15 anys ($M=6.8$, $DE=1.9$), en comparació amb els joves de 16-17 anys ($M=6.5$, $DE=1.9$) i els majors de 18 anys ($M=6.6$, $DE=1.9$).

Taula 9. Grau de felicitat per sexe i edat

	Total		Sexe M(DE)		p	Edat M(DE)				p
	N	M (DE)	H	D		12-13	14-15	16-17	>18	
Grau felicitat	1872	6.7 (2.0)	7.2 (1.8)	6.3 (2.0)	<.001	7.3 (2.0)	6.8 (1.9)	6.5 (1.9)	6.6 (1.9)	<.001

Nota: M = mitjana; DE = desviació estàndard; p = significació; H = home; D = dona.

Discussió

L'enquesta és una de les primeres actuacions del Pla Estratègic Municipal de Prevenció de les Addiccions de Palma, per tant està dissenyada per conèixer la situació i les tendències d'ús de les conductes addictives i d'altres conductes de risc entre joves de 12 a 25 anys a Palma (amb especial èmfasi en la franja de 12 a 18 anys). L'enquesta és una adaptació de l'enquesta ESTUDES (dirigida a estudiants de 14 a 18 anys), en què s'han afegit factors socioemocionals i s'ha ampliat la mostra a joves de 12 i 13 anys, la qual cosa suposa una de les principals fortaleces d'aquest treball, atès que supleix el buit existent en la literatura sobre aquesta franja d'edat.

L'alcohol és la substància psicoactiva amb més prevalença de consum, amb un percentatge del 53 %, inclosos els joves de 12 i 13 anys en la mostra

PEMPA, a diferència d'altres estudis (Alarcó-Rosales *et al.*, 2019; Bonomo, Bowes, Coffey, Carlin, & Patton, 2004; Martin, 1998; Moñino-García *et al.*, 2022). La literatura indica que un inici primerenc del consum de substàncies psicoactives (legals o il·legals) es relaciona amb una major probabilitat de desenvolupar un trastorn per ús de substàncies a l'edat adulta, en part perquè determinades substàncies actuen com a porta d'entrada d'altres alhora que cronifiquen el consum (Gallejos *et al.*, 2021). Els joves que beuen des d'una edat primerenca tenen més probabilitats de desenvolupar un trastorn per ús d'alcohol que aquells qui comencen a beure més tard en la vida (Angioletti & Balconi, 2022). A més, la gravetat del consum, juntament amb l'inici primerenc, són predictors de més efectes negatius en els joves, tant físics com psicològics i socials (Thorpe *et al.*, 2020).

S'observa un petit percentatge de consum en joves de 12 a 13 anys. No obstant això, altres autors reflecteixen que les tendències de consum van a l'alça des d'abans de la pandèmia per la COVID-19 (Wang, Ho, Leung, & Lam, 2015; ESTUDES, 2021).

La participació en videojocs i jocs d'apostes pot estar relacionada amb una regulació emocional més deficitària, per la qual es tenen menys eines per regular les pròpies emocions davant situacions de malestar. Altres estudis han trobat una forta associació entre el joc problemàtic i el consum de substàncies, particularment amb el policonsum (Winters, 1998). Les persones que presenten joc problemàtic també tendeixen a ser consumidores més freqüents de substàncies psicoactives, amb un percentatge significatiu que consumeix o ha consumit substàncies amb freqüència o cada dia al llarg de la seva vida (Moñino-García *et al.*, 2022).

Pel que fa a la supervisió parental i la criança efectiva, es coneix que la implicació i la participació dels pares podrien ser unes variables importants per reduir els comportaments problemàtics dels adolescents i per treballar el paradigma preventiu (Rodrigo, Hidalgo, Byrne, Bernedo, & Jiménez, 2023). Els resultats que hem obtingut coincideixen amb altres autors a l'hora d'assenyalar que els pares en general sí que exerceixen una adequada supervisió parental. Això queda reflectit pel fet que un 74.6 % dels estudiants enquestats perceben que les normes que les seves famílies els posen a dins casa són clares; així com un 65.5 % de l'alumnat percep el mateix sobre les normes establertes fora de casa.

Entre les activitats que solen fer els

i les adolescents en el seu temps lliure predominen les que tenen a veure amb la internet, les xarxes socials i el mòbil. No obstant això, també apareixen altres activitats freqüents, com les que estan relacionades amb amics i amigues i amb l'esport. Aquests resultats van en la mateixa línia que els resultats obtinguts a l'estudi sobre l'impacte de la tecnologia en l'adolescència d'UNICEF el 2021, fet amb una mostra de joves d'11-18 anys de les Illes Balears. En conjunt, aquestes dades suggereixen que hi ha un canvi de tendència en relació amb l'oci en les generacions joves: predomina un model més relacionat amb l'ús d'internet com a eina accessible, fàcil i ràpida per superar barreres físiques, i l'espai i el temps adquireixen un altre valor (Hurd *et al.*, 2021).

La literatura apunta que variables ambientals com la manca de normativa respecte al consum de substàncies o la publicitat influeixen en el consum d'aquestes per part dels més joves. En aquest sentit, seria interessant disposar de registres que permetin avaluar les tendències de consum de forma longitudinal i en relació amb normatives municipals concretes.

Conclusió

L'estudi del PEMPA proporciona una valuosa informació sobre el consum de drogues, les addiccions i els comportaments problemàtics dels joves de 12 a 25 anys. Comparant els resultats amb estudis de referència, es poden identificar similituds i diferències en el consum de substàncies i en els comportaments problemàtics en diferents grups d'edat. Aquests resultats suggereixen la necessitat d'establir

programes de prevenció i tractament dirigits a treballar factors que poden influir en el desenvolupament de conductes addictives de la població jove de Palma: oci, regulació emocional, intervencions familiars preventives i factors ambientals. L'elaboració de polítiques i estratègies preventives i d'intervenció efectives és crucial per abordar aquests problemes i promoure el benestar de la joventut.

Referències bibliogràfiques

- AJUNTAMENT DE PALMA (2022). Pla Municipal de Prevenció de les Addiccions (2022-2026). <https://mapalma.cat/prevencio-de-les-adiccions/>.
- ALARCÓ-ROSALES, R.; SÁNCHEZ-SAN-SEGUNDO, M.; FERRER-CASCALES, R.; ALBALADEJO-BLÁZQUEZ, N.; RUIZ-ROBLEDILLO, N.; DELVECCHIO, E.; OLTRA-CUCARELLA, J. (2019). Relationships between Problematic Cannabis Use and Risky Behaviors in Spanish Adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2019, vol. 16, page 3029, 16(17), 3029. <https://doi.org/10.3390/IJERPH16173029>.
- ANGIOLETTI, L.; BALCONI, M. (2022). Binge Drinking and Problem Gambling Association in Adolescents and Young Adults. *Frontiers in Human Neuroscience*, 16, 845505. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2022.845505>.
- BERANUY, M.; MACHIMBARRENA, J. M.; VEGA-OSÉS, M. A.; CARBONELL, X.; GRIFFITHS, M.; PONTES, H.; GONZÁLEZ-CABRERA, J. (2020). Spanish validation of the Internet Gaming Disorder Scale- Short Form (IGDS9-SF): Prevalence and Relationship with Online Gambling and Quality of Life. *Int J Environ Res Public Health*, 17(5). <https://doi.org/10.3390/ijerph17051562>.
- BLEST-HOPLEY, G.; COLIZZI, M., GIAMPIETRO, V.; BHATTACHARYYA, S. (2020). Is the adolescent brain at greater vulnerability to the effects of cannabis? A narrative review of the evidence. *Frontiers in Psychiatry*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.00859>.
- BONOMO, Y. A., BOWES, G.; COFFEY, C.; CARLIN, J. B.; PATTON, G. C. (2004). Teenage drinking and the onset of alcohol dependence: A cohort study over seven years. *Addiction*, 99(12), 1520-1528. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15585043/>
- BROSNAN, T.; KOLUBINSKI, D. C.; SPADA, M. M. (2020). Parenting styles and metacognitions as predictors of cannabis use. *Addictive Behaviors Reports*, 11. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2020.100259>.
- BRUGAL, M. T.; RODRÍGUEZ-MARTOS, A.; VILLALBÍ, J. R. (2006). New and old addictions: Implications for Public Health. *Gaceta Sanitaria*, 20(SUPPL. 1), 55-62. <https://doi.org/10.1157/13086027>.
- CABELLO, R.; SALGUERO, J. M.; FERNÁNDEZ-BERROCAL, P.; GROSS, J. J. (2013). A Spanish adaptation of the Emotion Regulation Questionnaire. *European Journal of Psychological Assessment*, 29(4), 234-240. <https://doi.org/10.5964/ejopa.v29i4.234>.

- doi.org/10.1027/1015-5759/a000150.
- CALAFAT, A.; BELLIS, M. A.; FERNÁNDEZ DEL RÍO, E.; JUAN, M.; HUGHES, K.; MORLEO, M.; BECOÑA, E.; DUCH, M.; STAMOS, A.; MENDES, F. (2019). Nightlife, verbal and physical violence among young European holidaymakers: what are the triggers? *Public Health*, 127(10), 908-915. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2013.05.010>.
 - CALAFAT, A.; GARCÍA, F.; JUAN, M.; BECOÑA, E.; FERNÁNDEZ-HERMIDA, J. R. (2014). Which parenting style is more protective against adolescent substance use? Evidence within the European context. *Drug and Alcohol Dependence*, 138(1), 185-192. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2014.02.705>.
 - CARLI, V.; HOVEN, C. W.; WASSERMAN, C.; CHIESA, F.; GUFFANTI, G.; SARCHIAPONE, M.; ... WASSERMAN, D. (2014). A newly identified group of adolescents at «invisible» risk for psychopathology and suicidal behavior: Findings from the SEYLE study. *World Psychiatry*, 13(1), 78-86. <https://doi.org/10.1002/WPS.20088>.
 - CARRASCO, Á. E. (2016). Acceptability of an adventure video game in the treatment of female adolescents with symptoms of depression. *Research in Psychotherapy: Psychopathology, Process and Outcome*, 19(1), 10-18. <https://doi.org/10.4081/RIPPO.2016.182>.
 - DELEGACIÓN DEL GOBIERNO PARA EL PLAN NACIONAL SOBRE DROGAS (2021). Encuesta sobre Uso de Drogas en Enseñanza Secundaria (ESTUDES). Descarregat de https://pnsd.sanidad.gob.es/profesionales/sistema-s/informacion/sistemaInformacion/pdf/ESTUDES_2021_Cuestionario_ALUMNOS_castellano.pdf.
 - GALLEGOS, M. I.; ZARING-HINKLE, B.; WANG, N.; BRAY, J. H. (2021). Detachment, peer pressure, and age of first substance use as gateways to later substance use. *Drug and Alcohol Dependence*, 218(1). <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2020.108352>.
 - GARCÍA, O. F.; SERRA, E.; ZACARES, J. J.; CALAFAT, A.; GARCÍA, F. (2019). Alcohol use and abuse and motivations for drinking and non-drinking among Spanish adolescents: do we know enough when we know parenting style? *Psychology & Health*, 35(6), 645-664. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08870446.2019.1675660>
 - GAO, Y.; WANG, J.; DONG, G. (2022). The prevalence and possible risk factors of internet gaming disorder among adolescents and young adults: Systematic reviews and meta-analyses. *Journal of Psychiatric Research*, 154, 35-43. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2022.06.049>.
 - HURD, A.; ANDERSON, D. M.; MAINIERI, T. (2021). Kraus' Recreation and Leisure in Modern Society. In Jones & Bartlett Learning. <https://www.jblearning.com/catalog/productdetails/9781284205039>.

- JOHNSON, E.E.; HAMER, R.; NORA, R.M.; TAN, B.; EISTENSTEIN, N.; ENGLEHART, C. (1988). The lie/bet questionnaire for screening pathological gamblers. *Psychological Reports*, 80, 83-88.
- K. C. WINTERS, P. B. D. D. R. D. S. (1998). Prevalence and risk factors of problem gambling among college students. *Psychology of Addictive Behaviors*, 12, 127-135.
- KENNEDY, B.; CHEN, R.; FANG, F.; VALDIMARSDOTTIR, U.; MONTGOMERY, S.; LARSSON, H.; FALL, K. (2019). Low stress resilience in late adolescence and risk of smoking, high alcohol consumption and drug use later in life. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 0, 1-6. <https://doi.org/10.1136/jech-2018-211815>.
- LEES, B.; MEREDITH, L. R.; KIRKLAND, A. E.; BRYANT, B. E.; SQUEGLIA, L. M. (2020). Effect of alcohol use on the adolescent brain and behavior. *Pharmacology Biochemistry and Behavior*, 192. <https://doi.org/10.1016/j.pbb.2020.172906>.
- LOPEZ-FERNANDEZ, O.; JESS WILLIAMS, A.; & KUSS, D. J. (2019). Measuring female gaming: Gamer profile, predictors, prevalence, and characteristics from psychological and gender perspectives. *Frontiers in Psychology*, 10(APR). <https://doi.org/10.3389/FPSYG.2019.00898>.
- MARTIN, K. C. W. (1998). Diagnosis and assessment of alcohol use disorders among adolescents. *Alcohol Health and Research World*, 22, 95-106.
- MOÑINO-GARCÍA, M.; BALLESTA, M.; HUERTA, J.; CORREA-RODRÍGUEZ, J.; CABRERA-CASTRO, N.; LLORENS, N.; CHIRLAQUE-LÓPEZ, M. (2022). The Adolescent Problem Gambling Prevalence Associated with Leisure-Time Activities and Risky Behaviors in Southern Spain. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/S11469-022-00950-7>.
- MÜLLER, K. W.; JANIKIAN, M.; DREIER, M.; WÖLFLING, K.; BEUTEL, M. E.; TZAVARA, C.; ... TSITSIKA, A. (2015). Regular gaming behavior and internet gaming disorder in European adolescents: results from a cross-national representative survey of prevalence, predictors, and psychopathological correlates. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 24(5), 565-574. <https://doi.org/10.1007/S00787-014-0611-2>.
- PAPALIMPERI, A. H.; ATHANASELIS, S. A.; MINA, A. D.; PAPOUTSIS, I. I.; SPILIOPOULOU, C. A.; PAPADODIMA, S. A. (2019). Incidence of fatalities of road traffic accidents associated with alcohol consumption and the use of psychoactive drugs: A 7-year survey (2011-2017). *Experimental and Therapeutic Medicine*, 2299-2306. <https://doi.org/10.3892/etm.2019.7787>.
- PREGO-MELEIRO, P.; MONTALVO, G.; GARCÍA-RUIZ, C.; ORTEGA-OJEDA, F.; RUIZ-PÉREZ, I.; SORDO, L. (2021). Diferencias de género en percepciones sobre violencia sexual, igualdad y agresiones sexuales facilitadas por drogas en ocio nocturno. *Adicciones*, 20(10). <https://doi.org/10.20882/adicciones.1561>.

- RODRIGO, M. J.; HIDALGO, V.; BYRNE, S.; BERNEDO, I. M.; JIMÉNEZ, L. (2023). Evaluation of Programmes under the Positive Parenting Initiative in Spain: Introduction to the Special Issue. *Psicologia Educativa*, 29(1), 1-13. <https://doi.org/10.5093/PSE-D2022A5>.
- RUIZ-OLIVARES, R.; LUCENA, V.; PINO, M. J.; HERRUZO, J. (2010). Analysis of behavior related to use of the internet, mobile telephones, compulsive shopping and gambling among university students. *Adicciones*, 22(4), 301-310. <https://doi.org/10.20882/adicciones.171>.
- SALMANZADEH, H.; AHMADI-SOLEIMANI, S. M.; PACHENARI, N.; AZADI, M.; HALLIWELL, R. F.; RUBINO, T.; AZIZI, H. (2020). Adolescent drug exposure: A review of evidence for the development of persistent changes in brain function. *Brain Research Bulletin*, 156, 105-117. <https://doi.org/10.1016/j.brainresbull.2020.01.007>.
- TATENO, M.; TEO, A. R.; UKAI, W.; KANAZAWA, J.; KATSUKI, R.; KUBO, H.; KATO, T. A. (2019). Internet addiction, smartphone addiction, and hikikomori trait in Japanese young adult: Social isolation and social network. *Frontiers in Psychiatry*, 10(JULY). <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00455>.
- THORPE, H. H. A.; HAMIDULLAH, S.; JENKINS, B. W.; KHOKHAR, J. Y. (2020). Adolescent neurodevelopment and substance use: Receptor expression and behavioral consequences. *Pharmacology & Therapeutics*, 206. <https://doi.org/10.1016/j.pharmthera.2019.107431>.
- WANG, M. P.; HO, S. Y.; LEUNG, L. T.; LAM, T. H. (2015). Electronic cigarette use and its association with smoking in Hong Kong Chinese adolescents. *Addictive Behaviors*, 50, 124-127. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2015.06.037>.